

Nr 33

Utlåtande i anledning av motion angående avgivande av nöjdförklaring.

I motionen II: 991 av herr *Ullsten* hemställs »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning rörande obligatorisk betänketid innan nöjdförklaring enligt 38 kap. 1 § brottsbalken avges».

Motionen har remissbehandlats.

Gällande rätt

Enligt 38 kap. 1 § första stycket *brottsbalken* äger den, som har ådömts villkorlig dom eller skyddstillsyn, före fullföljdstidens utgång avge förklaring att han är nöjd med domen i vad gäller den ådömda påföljden. Sådan förklaring, nöjdförklaring, skall avse jämväl böter, som med stöd av 27 kap. 2 § eller 28 kap. 2 § ådömts jämte villkorlig dom eller skyddstillsyn, och inbegriper behandling i anstalt, varom stadgas i 28 kap. 3 §.

Förklaring, som avgivits i föreskriven ordning enligt vad nedan sägs, får enligt andra stycket icke återtagas. Har den dömde fullföljt talan mot domen, skall hans talan i vad angår påföljd för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Nöjdförklaring enligt 38 kap. 1 § *brottsbalken* medför att i 27 kap. 3 § och 28 kap. 4 § föreskriven prøvotid om två respektive tre år genast börjar löpa.

Närmare föreskrifter om nöjdförklaring enligt 38 kap. 1 § *brottsbalken* ges i *kungörelsen* (1964:632) *med vissa bestämmelser om vård i frihet av dem som dömts till påföljd för brott* (frivårdskungörelsen). Där i stadgas att sådan nöjdförklaring får avges inför den domstol som meddelat domen, allmän underrätt, övervakningsnämnd, styresman vid fångvårdsanstalt, föreståndare för allmänt häkte eller befattningshavare som har uppsikt över militärhäkte. Förklaring inför annan än den domstol som meddelat domen får icke avges utan att domen eller domsbevis finns att tillgå för den som mottager förklaringen. Innan förklaring mottages, skall den dömde upplysas om innebörden av förklaringen.

Bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom å fängelse, ungdomsfängelse och internering har meddelats i 5—11 §§ *lagen* (1964:541) *om behandling i fångvårdsanstalt*. Enligt 6 § må nöjdförklaring av den som

är häktad i målet ej gälla utan att den dömde haft betänketid till andra dagen efter den då domen vid rätten avkunnades för honom eller annorledes delgavs honom. Tillfälle skall såvitt möjligt beredas den dömde att under betänketiden samråda med sin försvarare. Vad nu sagts äger enligt 7 § motsvarande tillämpning med avseende å den som undergår fängelse eller eljest är intagen i fångvårdsanstalt.

Den som icke är häktad eller intagen i fångvårdsanstalt må enligt 8 §, med avlämnande av domen eller rättens bevis om målets utgång, avge nöjdförklaring inför styresman vid fångvårdsanstalt eller den som är i hans ställe, polismästare eller annan polischef samt i visst fall även inför militär befattningshavare. När nöjdförklaring avges skall vittne närvara.

Här må även anmärkas att i fråga om beräkning av strafftiden gäller enligt 16 § att, om den som är häktad avger nöjdförklaring inom tio dagar från den dag då domen meddelades, strafftiden skall räknas från den dagen.

Historik

Bestämmelser i huvudsak motsvarande de ovan återgivna i 1964 års behandlingslag fanns redan i *lagen den 29 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke lagakraftgående utslag*.

Bestämmelser om nöjdförklaring vid villkorlig dom lagfästes första gången i *lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom*. Den villkorliga domen innebar då ett villkorligt anstånd med straffets verkställande och kunde enligt den nya lagstiftningen förbindas med övervakning av den dömde. Bestämmelserna om nöjdförklaring överensstämde i tillämpliga delar väsentligen med dem som nu gäller.

Med anledning av vissa betänkligheter, som inom lagrådet yppats mot de nya reglerna, anförde föredragande departementschefen i *propositionen* (1918: 375) bl. a. följande.

Till en början får jag erinra, att avsikten med bestämmelserna om nöjdförklaring vid villkorlig dom främst varit, att i så stor utsträckning, som ske kunde, bereda möjlighet till ett ingripande från övervakarnas sida för den dömdes hjälp och tillsyn över honom så snart den villkorliga domen fallit. Ett fasthållande vid de garantier mot förhastade nöjdförklaringar, som upptagits i *lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke lagakraftgående utslag*, skulle, i vad de avser betänketid samt obehörighet att avlägga nöjdförklaring genom ombud och inför den underrätt, som meddelat den villkorliga domen, alltför mycket inskränka den åsyftade möjligheten. Ej heller torde man kunna anse dylika garantier så behövliga, då fråga är om en blott villkorlig dom, särskilt med tanke på att en sådan dom ej torde meddelas, utan att den tilltalade erkänt den gärning som lägges honom till last.

Bestämmelserna om nöjdförklaring i 1918 års lag har därefter med, såvitt här av intresse, endast smärre jämkningar upptagits i *lagen den*

22 juni 1939 om villkorlig dom och i brottsbalken. Några särskilda uttalanden om betänketid för den dömde har därvid icke gjorts. Det kan emellertid framhållas att i strafflagberedningens slutbetänkande Skyddslag (SOU 1956: 55) föreslogs att prøvotiden skulle räknas från dagen för domen. Med en sådan regel bortfaller behovet av bestämmelser om nöjdförklaring. Förslaget avvisades i propositionen med förslag till brottsbalk (1962: 10 del C s. 286).

Motionen

I motionen framhålles att, då skyddstillsyn eller villkorlig dom meddelas, den dömde i praktiken torde beredas tillfälle att avge nöjdförklaring inför domstolen omedelbart efter det att domen avkunnats. Därvid klar görs bl. a. att nöjdförklaringen medför att prøvotiden omedelbart börjar löpa, något som för den dömde kan framstå som ett motiv att avge nöjdförklaring snarast möjligt.

Om den dömde bistås av försvarare får han enligt motionären givetvis råd huruvida han bör avge nöjdförklaring omedelbart eller icke. I de fall då den dömde inte har någon försvarare är det däremot risk för att han — trots den upplysning om förklaringens innebörd som ges — förhastat avger nöjdförklaring och därigenom går förlustig möjligheten att föra talan mot domen i vad angår påföljden. Den ofta spända situationen då domen just avkunnats ger enligt motionären inte den dömde tillfälle att lugnt överväga sitt ställningstagande. Efteråt, när han har tillgång till domen i skriftlig avfattning, kan han komma att önska att det fått anstå med nöjdförklaringen. Att återta denna har han emellertid inte möjlighet till.

Avslutningsvis framhåller motionären att det självfallet kan anses ligga ett värde i att nöjdförklaring får avges omedelbart. Mot detta värde får man emellertid väga de nackdelar som kan uppstå i synnerhet för den som ensam för sin talan inför rätta. Också eventualiteten att den dömde avger nöjdförklaring på försvararens inrådan men sedermera blir tveksam huruvida rådet varit gott kan förtjäna uppmärksamhet. Skäl kan anföras för att en viss betänketid skulle vara obligatorisk innan nöjdförklaring avges.

Remissyttranden

Utskottet har berett *Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare* samt *Sveriges advokatsamfund* tillfälle att inkomma med yttrande över motionen.

Föreningen avstyrker motionen, medan Advokatsamfundet tillstyrker densamma.

Föreningen framhåller till stöd för sitt avstyrkande att fördelen med nöjdförklaring är att funktionärerna inom frivården i vad avser dom å skydds-

tillsyn genast kan börja sitt arbete för den dömdes återanpassning såsom arbetsanskaffning, ordnande av plats på omskolningskurs eller dylikt. Att såsom motionären antar den dömde senare kan komma att önska att det fått anstå med nöjdförklaringen är något som undandrar sig föreningens bedömning. Till föreningens kännedom har emellertid icke kommit sådana fall. I första hand torde detta enligt föreningen bero på att domstolen meddelar den dömde, icke bara att efter nöjdförklaring »prövotiden omedelbart börjar löpa» utan jämväl att han bör noga tänka sig för, eftersom nöjdförklaringen inte får återtagas och han genom den avstår från sin rätt till talan mot domen.

Advokatsamfundet vitsordar »att det stundom förekommer att tilltalad, som döms till villkorlig dom eller skyddstillsyn, inte biträds av försvarare».

Enligt samfundet är den tilltalade vid huvudförhandlingen ibland i ett affektstillstånd, och det kan vara svårt för honom, i vart fall om han inte har försvarare, att bedöma om han bör avge nöjdförklaring eller inte. Vidare kan man inte bortse från risken för att han i sitt ställningstagande påverkas av domstolens auktoritet.

Samfundet uttalar vidare att fördelen för den tilltalade med en nöjdförklaring endast är den att prövotiden upphör maximalt tre veckor tidigare än som skulle ske om han inte avgav nöjdförklaring. Denna fördel måste enligt samfundet anses vara av relativt ringa betydelse i jämförelse med den olägenhet som kan uppstå om den tilltalade ångrar en förhastad nöjdförklaring, som även kan gälla ett avsevärt bötesbelopp.

I anslutning till sitt tillstyrkande uttalar samfundet att tillräcklig anledning knappast föreligger att inte föreskriva obligatorisk betänketid även i de fall då den tilltalade biträds av försvarare.

Utskottet

Enligt brottsbalken äger den, som erhållit villkorlig dom eller dömts till skyddstillsyn, före fullföljdstidens utgång avge förklaring att han är nöjd med domen i vad gäller den ådömda påföljden. Sådan förklaring, nöjdförklaring, avges som regel inför den domstol, som meddelat domen, omedelbart efter avkunnandet och medför att prövotiden genast börjar löpa.

I motionen framhålls att den ofta spända situationen då domen avkunnats inte ger den dömde tillfälle att lugnt överväga sitt ställningstagande, varför denne senare kan ångra en nöjdförklaring. Då är han emellertid betagen rätten att få domen överprövad. Motionären hemställer om utredning rörande obligatorisk betänketid innan nöjdförklaring avges vid villkorlig dom eller dom på skyddstillsyn.

Som Föreningen Sveriges häradsövdingar och stadsdomare framhåller i remissyttrande till utskottet är fördelen med nöjdförklaring att funktionärerna inom frivården vid dom på skyddstillsyn genast kan börja sitt

arbete för den dömdes återanpassning. En obligatorisk betänketid skulle enligt utskottets mening — även om den inskränktes till en eller annan dag — sannolikt medföra att nöjdförklaring endast undantagsvis kom till stånd, eftersom det då krävdes ett initiativ från den dömdes sida och nöjdförklaring endast kan avges inför vissa särskilt uppräknade myndigheter. Det skulle därför som regel bli nödvändigt att uppskjuta frivårdsåtgärder tills fullföljdstiden löpt ut. En sådan ordning kunde säkerligen i många fall försvåra den dömdes återanpassning i samhället, framför allt då den dömde varit häktad i målet. I sådana fall innebär den första tiden efter domen särskilda svårigheter, och behovet av stödjande åtgärder är ofta utomordentligt stort.

Det bör också beaktas att den tilltalade då nöjdförklaring aktualiseras regelmässigt biträds av försvarare som kan ge råd om den tilltalade bör förklara sig nöjd med domen. I de fåtaliga fall då försvarare saknas utgör enligt utskottets mening gällande föreskrift att, innan nöjdförklaring motas, den dömde skall upplysas om innebörden av förklaringen tillräcklig garanti mot förhastade nöjdförklaringar.

Även om utskottet på anförda skäl inte kan tillstyrka bifall till motionen, ger denna utskottet anledning understryka att upptagande av nöjdförklaringar omedelbart efter domen är en grannliga uppgift, i synnerhet när fråga är om unga brottslingar eller då den tilltalade inte är åtföljd av försvarare. Det är därför angeläget att rätten övertygar sig om att den dömde till fullo förstår innebörden av nöjdförklaringen och i tveksamma fall anmanar honom att samråda med försvarare eller vårdnadshavare eller eljest dröja med sitt ställningstagande.

Utskottet hemställer,

att motionen II:991 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 april 1970

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), fru Lindström (s), herrar Sörenson (fp), Larfors (s)*, Lidgard (m)* och fru Elvy Olsson (cp)*;

från andra kammaren: fru Löfqvist (s), fröken Bergegren (s)*, herrar Martinsson (s), Dockered (cp), Wiklund i Stockholm (fp), Jönsson i Malmö (s), Börjesson i Falköping (cp)* och Oskarson (m).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.